

SOME CONSIDERATIONS ON PRINCIPLES IN CRIMINAL PROCEDURE

Tudor AMZA¹

Abstract:

In this article, we have sought to highlight what seems to us to be a guideline in criminal policy, namely the orientation of our criminal legislation towards the harmonization of the repressive reaction, according to the principles of the criminal process in a European vision.

Keywords: *principles; European vision; national criminal procedural law*

În comunicarea de față, simțim nevoia, de a sintetiza punctul nostru de vedere cu privire la principiile în procesul penal. Ceea ce încercăm să precizăm nu este de fapt decât o aplicare adaptată la particularitățile specifice ale domeniului care formează obiectul preocupărilor noastre, a concepției generale privitoare la *principii (constante)* în raport cu evoluția gândirii juridice și a legislației procesuale penale. Astfel:

1. Legalitatea procesului penal

Procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. Procesul penal se desfășoară atât în cursul urmăririi penale cât și în cursul judecății, potrivit dispozițiilor prevăzute de legea procesual-penală.

Actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, afară de cazul când prin lege se dispune altfel. Practic, semnificațiile acestor precizări fiind că “*nulla justitia sine lege*”, principiul fiind consacrat în Constituție în art.1, pct.5. Justiția se înfăptuiește doar în numele legii, fiind “unică, imparțială și egală pentru toți.”² Pe lângă acestea, legiuitorul are datoria de a prezenta în mod explicit normele procedurale astfel încât acestea să poată fi înțelese de persoanele angrenate în derularea unui proces penal și nu numai.

Nerespectarea sau încălcarea acestui principiu atrage după sine aplicarea unor sancțiuni procesuale, ca de exemplu, nulitatea actelor de procedură administrate în cauză ori excluderea acelor probe nelegal și neloial administrate. De altfel, respectarea acestui principiu pe parcursul derulării procesului penal reprezintă o datorie atât a procurorului cât și a judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară ori a instanței de judecată. Principiul este prevăzut în art.2 C.proc.pen., care stabilește că derularea procesului penal se face doar cu respectarea dispozițiilor prevăzute de lege.

2. Separarea funcțiilor judiciare

În procesul penal, potrivit art.3 alin.(1) din C.proc.pen, se exercită următoarele funcții judiciare:

a) funcția de urmărire penală - are ca moment de debut ordonanța prin care se dispune începerea urmăririi penale și se finalizează prin trimiterea sau netrimiteria în judecată;

b) funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;

c) funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată - se dispune de judecătorul de cameră preliminară și se materializează prin hotărârea pe care o ia cu privire la actele de urmărire penală, dacă au fost administrate legal sau nu. Hotărârea sa are caracter definitiv cu privire la actele de urmărire penală administrate, nemaifiind posibilă o astfel de analiză în cursul judecății;

d) funcția de judecată - pe lângă faptul că aceasta se realizează de către instanța de judecată în complete legal constituite (art.3 NCPP), judecata constă în administrarea

¹ Prof.univ.dr.emerit, Universitatea Hyperion, Facultatea de Stiinte Juridice, Bucuresti, România

² Constituția României, art.124 pct.2.

probatoriului, în evaluarea acestuia pentru a se pronunța cu privire la temeinicia acuzației aduse inculpatului, cât și în pronunțarea unei hotărâri judecătorești prin care se rezolvă cauza aflată pe rolul instanței.

Funcțiile judiciare se exercită din oficiu, în afară de cazul când, prin lege, se dispune altfel.

În desfășurarea aceluiași proces penal, exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare, cu excepția celei prevăzute la lit. c), care este compatibilă cu funcția de judecată (funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată), mai puțin când se dispune începerea judecătii potrivit art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c). Așadar, deși legiuitorul a stabilit cu valoare de principiu că exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea altei funcții, totuși, în cazul de mai sus nu se poate reține o situație de incompatibilitate, deși, în ceea ce ne privește, ne exprimăm reținerea față de o asemenea situație, apreciind că judecătorul de cameră preliminară se pronunță inclusiv (dar indirect și adiacent) pe vinovăție și, în consecință, participarea sa ca judecător al fondului cauzei ar fi incompatibilă.

În exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată.

Asupra actelor și măsurilor din cadrul urmăririi penale, care restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, dispune judecătorul desemnat cu atribuții în acest sens, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, adică judecătorul de drepturi și libertăți.

Asupra legalității actului de trimitere în judecată și probelor pe care se bazează acesta, precum și asupra legalității soluțiilor de netrimitere în judecată se pronunță judecătorul de cameră preliminară prin încheiere.

Judecata se realizează de către instanță, în complete legal constituite.

3. *Prezumția de nevinovăție*

În literatura juridică s-a exprimat părerea că *presumția de nevinovăție* ar putea fi considerată doar ca un principiu derivat din principiile fundamentale ale procesului penal¹ sau constituie „un aspect important al legalității procesului penal”², ori că trebuie examinată în strânsă legătură cu exercitarea rolului activ sau cu garanțiile prevăzute de lege pentru exercitarea dreptului la apărare³. Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă.

După administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului.

Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă, *presumția de nevinovăție* fiind proclamată pentru prima dată în legislația Statelor Unite ale Americii, și, apoi, în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din 1789, înscrisă ulterior și în Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1948. Principiul este fixat și în art.52 și art.6 paragraful 2 din C.E.D.O. *Presumția de nevinovăție* nu poate fi răsturnată decât prin dovedirea vinovăției, fiind fixată și în Constituția României, art. 23, pct.11.⁴

Presumția de nevinovăție este garantată și prin separarea funcțiilor judiciare, fiind strâns legată și de alte garanții procesuale, ca de exemplu: imparțialitatea instanței, dreptul la tăcere și privilegiul împotriva autoincriminării. *Presumția de nevinovăție* nu este incompatibilă cu încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției sau cu judecata în cazul procedurii

¹ Cu privire la raportul dintre principiile fundamentale și derivate, vz. V. Dongoroz ș.a., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român.* vol. I, *Partea generală* p. 176—179, București, Edit. Academiei, 1975; N. Volonciu, *Drept procesual penal*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1972; Doru Pavel, *Considerații asupra prezumției de nevinovăție*, în R. R. D., nr. 10, 1978, p. 9—13. Ion Ifrim, *Ocotirea penală a vieții intime a persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p184.

² Ibidem, p. 178.

³ D. Pavel, lucr. cit., p. 11 —12.

⁴ Vezi în acest sens art.23 alin.(11) din Constituția României, art .6 parag.2 CEDO și art.48 alin.1 CDFUE.

simplificate, când inculpatul recunoaște învinuirea formulată împotriva sa potrivit rechizitoriului.

Învinuirea adusă inculpatului trebuie probată de organul de urmărire penală prin probe legal și loial administrate iar acesta are dreptul la tăcere (actori incubit probatio), nefiind obligat să-și probeze nevinovăția. Pe de altă parte, suspectul sau inculpatul, pe parcursul administrării probelor care-l învinovătesc, dacă dorește, are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie.

La alin. (2) din art. 4 CPP, care reglementează prezumția de nevinovăție, legiuitorul prevede cu titlu de principiu că, după administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii referitoare la vinovăție va trebui interpretată de către organele judiciare în favoarea suspectului sau inculpatului. De altfel, în cuprinsul art. 396 alin. (2) C.proc.pen., legiuitorul a stabilit că instanța de judecată va pronunța o condamnare numai dacă se constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat.

Prezumția de nevinovăție este relativă și ea poate fi combătută doar prin realizarea unui probatoriu complet, care, așa cum subliniam mai sus, trebuie să demonstreze dincolo de orice dubiu că există vinovăție și că fapta a fost săvârșită de inculpat¹.

S-a introdus acest principiu ca regulă de fond în procesul penal și pentru a sublinia dreptul subiectiv al suspectului sau inculpatului de a fi respectat de toate organele judiciare sau participanții la procesul penal ori alte persoane, drept care, în situația dovedirii nevinovăției sale, după rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătorești, îi dă dreptul inculpatului sau suspectului la despăgubire. De altfel, în spiritul acestui principiu, legiuitorul a stabilit în art. 396 alin. (2) din C.proc.pen. că instanța de judecată va pronunța condamnarea doar dacă se constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. Acest principiu reprezintă de fapt o garanție procedurală preponderentă în materia probelor iar ca regulă de fond prezumția de nevinovăție reprezintă un drept subiectiv al inculpatului care trebuie respectat sub sancțiune penală de către toate autoritățile și persoanele.

4. Aflarea adevărului

Garanțiile procesuale cuprinse în normele legii penale procesuale au fost instituite tocmai în scopul de a se înlătura posibilitatea unei urmăriri penale netemeinice, care ar putea duce la o condamnare nedreaptă. Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului principiu consacrat în Codul de procedură penală, art.5.

La baza întregii activități a organelor judiciare², au obligația de afla adevărul. Aflarea adevărului în fiecare cauză judiciară este o cerință de bază pentru înfăptuirea justiției potrivit principiilor dreptului. Adevărul, pentru a putea fi demonstrat, trebuie demonstrat. Omul trebuie să facă dovada adevărului, adică a realității și a forței, a caracterului netrancedent al gândirii sale în activitatea practică. Aristotel privea adevărul ca o corespondență a enunțării cu starea reală a lucrului: ”Calea adevărului, spunea el, aparține aceluia care socotește despărțit ceea ce este în realitate despărțit și ca unit, precum este în eroare acela care gândește contrar de cum sunt lucrurile în realitate”³.

Dar, cum profund se remarcă, definiția aristotelică a adevărului conține în sine atât valoarea inalienabilă a realismului de simț comun, cât și dificultățile și prejudecățile sale, admiterea fără nici o critică prealabilă a ceea ce pare a merge de la sine în virtutea evidențelor și experienței curente. Ar mai fi de adăugat în această ordine că ideea recurgerii la acțiune pentru certificarea valorii cunoașterii nu se aplică uniform și invariabil, ci în funcție de nivelul

1 Mihai Udrioiu, *Fișe de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p.17.

2 Rodica Mihaela Conescu, *Obiectul probațiunii judiciare în procesul penal*, SCJ, nr. 3, 1963, p. 479.

3 Aristotel, *Metafizica*, Ed. Academiei, București, 1967, p. 302.

la care ne situăm, de specificitatea disciplinei, a mijloacelor ei specifice de figuratie și reprezentare¹.

Organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului ori inculpatului. Respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință a probelor propuse în favoarea suspectului ori inculpatului se sancționează conform dispozițiilor Codului de procedură penală.

În desfășurarea procesului penal trebuie să se asigure aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana făptuitorului, fiindcă doar într-un asemenea context se poate atinge scopul procesului penal. În procesul penal, aflarea adevărului este limitată la faptele și împrejurările care fac obiectul probațiunii. De altfel, tocmai pentru a se afla adevărul, soluțiile procurorului și ale instanței de judecată pot fi controlate, de către instanță în primul caz și pe calea controlului judecătoresc, în al doilea caz, de către instanțele de apel și contestație.

După cum se poate observa, se stabilește, pe lângă obligația organelor judiciare de a asigura doar pe bază de probe aflarea adevărului, și posibilitatea ca probele să poată fi administrate în tot cursul procesului penal iar respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință se sancționează. De asemenea, se instituie obligația organelor de urmărire penală de a strânge și administra probe și în favoarea suspectului sau inculpatului. Potrivit art. 349 alin. (1) C.proc.pen. instanța soluționează cauza cu respectarea drepturilor subiecților procesuali și administrarea probelor pentru o lămurire completă asupra adevărului.

5. *Ne bis in idem*

Nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni atunci când față de acea persoană s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă cu privire la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică (art. 6 C.proc.pen.).

Așadar, pentru a putea invoca acest principiu, trebuie întrunite acumulativ următoarele condiții: a) existența unei hotărâri judecătorești definitive; b) noul proces penal să se îndrepte împotriva aceleiași persoane și c) să vizeze fapte identice și fapte care se referă la aceleași evenimente.

Scopul acestui principiu este acela de a împiedica tracasarea persoanelor cu privire la fapte în legătură cu care s-au pronunțat hotărâri judecătorești definitive și pentru a împiedica pornirea altui proces penal pentru aceleași fapte. Vechiul Cod de procedură penală din 1968 cuprindea dispoziții în sensul acestui principiu în art. 10 alin.(1) lit. j).

G. Obligatorietatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale

Potrivit dispozițiilor art. 7 alin. (1) C.Proc.Pen, procurorul este obligat să pună în mișcare și să exercite acțiunea penală din oficiu atunci când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare, alta decât prezentată mai jos (nu există un interes public)². Acest principiu în vechea reglementare era prevăzut ca principiul oficialității³, în sensul că, în procesul penal, nu se aplică principiul disponibilității ca în dreptul procesual civil, actele necesare derulării procesului penal fiind acte care se îndeplinesc din oficiu, părțile și subiecții procesuali principali neputând opri desfășurarea acestuia. Atât trimiterea în judecată cât și punerea în executare a hotărârilor penale se dispun ori se execută din oficiu.

În cazurile și în condițiile prevăzute expres de lege, procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale dacă, în raport cu elementele concrete ale cauzei, nu există un interes public în realizarea obiectului acesteia.

În cazurile prevăzute expres de lege, procurorul pune în mișcare și exercită acțiunea penală după introducerea plângerii prealabile a persoanei vătămate sau după obținerea autorizării ori sesizării organului competent sau după îndeplinirea unei alte condiții prevăzută de lege.

¹ V. Toniu, I. Pârnu, *Teoria adevărului*, Ed. Politică, București, 1956, p. 161.

² M Basarab, L. Biro, *Curs de drept penal, Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p.60.

³ C.proc.pen. 1968, art.2 alin.2.

Punerea în mișcare a acțiunii penale se dispune prin ordonanță de către procuror în cursul urmăririi penale și prin declarație orală consemnată în încheierea de ședință în cazul infracțiunilor de audiență [art. 360 alin. (2) C.Proc.Pen.]. În mod cu totul excepțional, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare de Camerele reunite ale Parlamentului, în ședința comună când decid punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare, procurorul emițând și el ordonanță prin care avizează punerea în mișcare a acțiunii penale.

Concluzionând, acțiunea penală se pune în mișcare în acel moment al procesului penal când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare a acesteia. Ca localizare în timp, acțiunea penală se pune în mișcare la începutul procesului penal ori la terminarea fazei de urmărire penală și se stinge la rămânerea definitivă a hotărârii penale, fără a mai exista posibilitatea ca aceasta să continue și în faza punerii în executare a hotărârii penale.

În anumite împrejurări, în mod obligatoriu acțiunea penală trebuie să fie pusă în mișcare: în cursul urmăririi penale când se constată că există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există vreunul din cazurile de împiedicare prevăzute de art.16 alin. (1) și art. 327 alin. (1) (obligația procurorului de a emite rechizitoriul prin care dispune trimiterea în judecată); când procesul penal se află în procedura de cameră preliminară și în faza de judecată.

Există totuși 3 împrejurări în care punerea în mișcare a acțiunii penale este împiedicată, anume când se renunță la urmărirea penală pe motivul că nu există un interes public. [art. 7 alin. (2)]; când lipsește plângerea prealabilă a persoanei vătămate sau a autorizării ori sesizării organului competent [art. 7 alin. (3) C.Proc.Pen.].

6. Caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal

Organele judiciare au obligația, potrivit art. 8 din C.proc.pen., de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil¹. Titularii acestui principiu sunt subiecții procesuali principali și părțile în procesul penal. Aprecierea caracterului echitabil și a termenului rezonabil se face în funcție de comportamentul părților, de importanța pentru părți a obiectului procedurii, de complexitatea cauzei și de termenul scurs cu referire la unele măsuri procesuale preventive.

Principiul în sine era prevăzut și în reglementarea anterioară la art.1 alin. (1) C.proc.pen., el fiind inserat și în legislația Uniunii Europene².

În plus, principiul este evidențiat și în Constituția României, art.21 alin. (3) cât și în dispozițiile art.10 din Legea nr.304/2004 potrivit căroră “toate persoanele au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, de către o instanță imparțială și independentă, constituită potrivit legii”.

1. Dreptul la libertate și siguranță

Legiuitorul a stabilit în cuprinsul art. 9 C.proc.pen. că, în cursul procesului penal, este garantat dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță.

Orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

Orice persoană arestată are dreptul de a fi informată în cel mai scurt timp și într-o limbă pe care o înțelege asupra motivelor arestării sale și are dreptul de a formula contestație împotriva dispunerii măsurii.

¹ I. Neagu, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Ed. 3-a, Ed. Universul Juridic, 2013, p.115-119, autorul pledând deseori pentru introducerea acestui principiu.

² Vezi în acest sens art.6 parag.1, teza 1, CEDO și art 47 teza a II-a prima parte CDFUE.

Atunci când se constată că o măsură privativă sau restrictivă de libertate a fost dispusă în mod nelegal, organele judiciare competente au obligația de a dispune revocarea măsurii și, după caz, punerea în libertate a celui reținut sau arestat.

Orice persoană față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de art.538-542 din C.proc.pen.

Principiul era prevăzut și în Codul de procedură penală anterior, în cuprinsul art. 5, însă, importanța acestuia este evidențiată și de art. 5 alin. (1) CEDO; art. 6 CDFUE și Directiva nr.2012/13.UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale¹.

2. Dreptul la apărare

Părțile și subiecții procesuali principali au dreptul de a se apăra ei înșiși sau de a fi asistați de avocat. Acest principiu, de o importanță deosebită în desfășurarea procesului penal, este fixat în noul Cod de procedură penală în cuprinsul art.10.

Părțile, subiecții procesuali principali și avocatul au dreptul să beneficieze de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării.

Suspectul are dreptul de a fi informat de îndată și înainte de a fi ascultat despre fapta pentru care se efectuează urmărirea penală și încadrarea juridică a acesteia. Inculpatul are dreptul de a fi informat de îndată despre fapta pentru care s-a pus în mișcare acțiunea penală împotriva lui și încadrarea juridică a acesteia.

În cadrul garantării dreptului la apărare, suspectul și inculpatul au dreptul la:

- dreptul de a nu da nicio declarație pe parcursul procesului penal, organele judiciare având obligația de a-i atrage atenția că dacă refuză să dea declarații nu va suferi vreo consecință defavorabilă iar dacă dă declarații, acestea pot fi folosite și ca mijloc de probă împotriva sa. Dacă nu se fac aceste precizări, proba nelegal administrată poate fi înlăturată;

- dreptul de a fi informat de îndată și înainte de a fi audiat despre fapta săvârșită și pentru care se efectuează urmărirea penală, cât și încadrarea juridică a acesteia;

- dreptul de a consulta dosarul în condițiile stabilite în art.94 C.proc.pen.;

- dreptul de a propune probe, de a ridica excepții și de a pune concluzii;

- dreptul de a formula și alte cereri de natură a contribui la aflarea adevărului în cauză, atât pe latură penală cât și pe latură civilă;

- dreptul la un interpret când nu se exprimă bine sau nu înțelege limba română ori anumiți termeni juridici;

- dreptul de a apela la un mediator, când legea prevede împăcarea părților;

- dreptul de a fi informat cu privire la drepturile sale iar organele judiciare au obligația să asigure tuturor părților procesuale deplina exercitare a drepturilor pe care le au.

Înainte de a fi ascultați, suspectului și inculpatului trebuie să li se pună în vedere că au dreptul de a nu face nicio declarație, deoarece declarația dată poate fi folosită ca probă împotriva sa. De asemenea, instanța are obligația să dea cuvântul tuturor părților din procesul penal, iar nerespectarea unui asemenea moment reprezintă o încălcare a dreptului la apărare. De altfel, neacordarea ultimului cuvânt al inculpatului reprezintă tot o încălcare a unui principiu important al procesului penal, aflarea adevărului și omisiunea de a acorda ultimul cuvânt este sancționată cu nulitatea relativă².

Organele judiciare au obligația de a asigura exercitarea deplină și efectivă a dreptului la apărare de către părți și subiecții procesuali principali în tot cursul procesului penal, însă, trebuie înțeles de către aceștia că, dreptul la apărare, trebuie exercitat cu bună-credință, potrivit scopului pentru care a fost recunoscut de lege. Această ultimă subliniere se referă la acele împrejurări prin care apărarea tergiverssează soluționarea cauzelor penale invocând motive procedurale nu întotdeauna reale, ori la consultarea dosarului când uneori se exagerează de către unii apărători.

¹ J.O.L. nr.142 din 1 iunie 2012.

² Decizia nr. 890/2005, Secția aII/a penală, Curtea de Apel București

Este important a sublinia că însuși Curtea Europeană a Drepturilor Omului exprima un punct de vedere important în Hotărârea din dosarul penal nr.11/1997/975/197 din 21 aprilie 1998 care stabilea că: "... instanța de judecată are obligația să înlăture orice manifestare de superficialitate și formalism în ceea ce privește respectarea dreptului la apărare. Acest drept, prin importanța pe care o reprezintă, excedează chiar sfera intereselor învinutului și inculpatului, pentru că acest drept interesează întreg procesul penal și activitatea judiciară în general."

3. *Respectarea demnității umane și a vieții private*

Potrivit art. 11 din Codul de procedură penală, orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Supunerea la rele tratamente pe parcursul procesului are caracter penal, putând fi invocate săvârșirea infracțiunilor de cercetare abuzivă (art. 280 C.pen.), supunere la rele tratamente (art. 381 C.pen.) sau tortură (art. 282 C.pen.).

Respectarea vieții private, a inviolabilității domiciliului și a secretului corespondenței sunt garantate în cursul procesului penal, atât prin normele procesual-penale cât și prin cele constituționale.

Restrângerea exercitării acestor drepturi nu este admisă decât în condițiile legii și dacă aceasta este necesară într-o societate democratică.

Respectarea demnității umane se realizează și prin alte mijloace, ca de exemplu, suspendarea urmăririi penale, suspendarea judecării sau întreruperea executării pedepsei cu închisoarea, în condițiile și împrejurările fixate prin lege.

România a aderat la cele mai importante convenții internaționale care vizează respectarea demnității umane și a vieții private, legislația internă fiind adoptată, modificată ori completată potrivit normelor și cerințelor acestora. În acest sens au fost incriminate ca infracțiuni cercetarea abuzivă, supunerea la rele tratamente, represiunea nedreaptă etc.

Pe de altă parte, în ultimii ani, România a fost condamnată la CEDO pentru încălcări ale demnității umane, îndeosebi în ceea ce privește măsurile preventive, situație în care conferă un argument în plus pentru respectarea și punerea în practică a acestui principiu. Sub, acest aspect, remarcăm că aceste prevederi au fost mai bine clarificate și precizate în practica Curții Europene¹.

Examinând o serie de cauze concrete, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că *sunt încălcate* prevederile articolului 8 din Convenție, dacă se iau măsuri de urmărire penală și condamnare a unor persoane majore care întrețin relații sexuale (deși sunt de același sex) liber consimțite.

Asemenea ingerințe *nu sunt justificate* de o cerință socială imperioasă, în condițiile unei societăți democratice, și ele nu au fost cerute de opinia publică; pe de altă parte, asemenea restricții ale libertății individuale apar a fi disproporționate cu scopurile urmărite și anume protecția moralei, a drepturilor și libertăților altuia (Norris contra Irlanda; Dudgeon contra Irlanda); sunt încălcate prevederile menționate, motivează Curtea, și dacă legea națională nu asigură o protecție adecvată *vieții private* a individului pretinzând ca victima, chiar suferind de grave tulburări psihice, să facă întotdeauna personal plângere în caz de viol (X contra Olanda).

În speța Kopp contra Elveția, Curtea a motivat că sediul profesional, cum ar fi cabinetul de avocat, face parte din domiciliul persoanei și implicit sunt cuprinse în noțiunea de viață privată, ocrotită în baza art. 8 din Convenție. Ca urmare, măsura luată de autorități de a pune sub ascultare convorbirile reclamantului, aduce grave prejudicii dreptului de apărare al clienților, și necesității de a respecta secretul relațiilor dintre avocat și client. În aceste condiții există o violare a prevederilor art. 8 din Convenție.

În speța Valenzuela Contreras contra Spania, Curtea a reproșat autorităților spaniole faptul că au dispus punerea sub ascultare a liniei telefonice a reclamantei, fără ca în legislația

¹ A se vedea pe larg, Ion Ifrim, *Ocrotirea penală a vieții intime a persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, op. cit. pp. 169-184.

națională să existe prevederi care să asigure o minimă protecție a persoanei împotriva acestor ingerințe ale autorității, și ca atare există o violare a art. 8 din Convenție.

În speța Lambert contra Franța, Curtea a subliniat din nou că orice convorbire telefonică face parte din viața privată a persoanei, astfel că, orice ingerință nejustificată a autorității în această privință constituie o violare a prevederilor art. 8 din Convenție. Ocrotirea persoanei sub acest aspect se extinde, arată Curtea, și asupra liniei telefonice care nu aparține reclamantului, dacă în fapt acesta folosea linia respectivă. Prin aceasta Curtea a contrazis teza de principiu a instanței supreme franceze, care decisese că inculpatul nefiind titularul liniei telefonice supravegheate un poate invoca beneficiul art. 8 din Convenție. În realitate arată Curtea, acest beneficiu operează indiferent de situația de mai sus, astfel că în speța s-a produs o încălcare a prevederilor art. 8 din Convenție.

Tot astfel, în speța A contra Franța, Curtea constatând că autoritățile franceze au admis înregistrarea convorbirii telefonice a reclamantei cu persoana care a denunțat-o pentru instigare (ascultare menită să confirme denunțul, rezultat care un s-a produs convorbirea fiind nerelevantă) a decis că o asemenea înregistrare efectuată fără consimțământul reclamantei constituie o violare a prevederilor art. 8 din Convenție, constituind un amestec ilicit în viața privată a reclamantei. Tot astfel, în speța Z contra Finlanda, Curtea a considerat că divulgarea de către autorități a identității reclamantei și a stării sale de sănătate (reclamanta era seropozitivă), un se justifică prin interese superioare celor ale reclamantei, constituind o gravă ingerință în viața sa privată; ca urmare există o violare a art. 8 din Convenție. Un există o violare a prevederilor de mai sus, dacă anumite restrângeri aduse vieții private a petiționarului sunt justificate de necesitatea asigurării securității naționale (Leander contra Suedia; W. contra Marea Britanie; B. contra Marea Britanie; R. contra Marea Britanie).

De asemenea, constată Curtea, aceste manifestări au avut un un organizat, asigurându-li-se o largă difuzare. În aceste condiții autoritățile aveau tot dreptul să tragă la răspundere pe inculpați, ca măsură necesară într-o societate democratică pentru a proteja sănătatea membrilor societății. Ca atare un există în speță o violare a prevederilor art. 8 din Convenție.

4. *Limba oficială și dreptul la interpret*

Legiuitorul a stabilit în cuprinsul art. 12 C.proc.pen. că, în România, limba oficială în procesul penal este limba română. De altfel, Constituția României stabilește în art.128 că “procedura judiciară se desfășoară în limba română. Cetățenii aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată... Cetățenii străini sau apatrizi care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua la cunoștință de toate actele și lucrările dosarului de a vorbi și a pune concluzii în instanță prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat în mod efectiv.”

Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, actele procedurale întocmindu-se în limba română.

Părților și subiecților procesuali care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima li se asigură, în mod gratuit, posibilitatea de a lua cunoștință de piesele dosarului, de a vorbi, precum și de a pune concluzii în instanță, prin interpret. În cazurile în care asistența juridică este obligatorie, suspectului sau inculpatului i se asigură în mod gratuit posibilitatea de a comunica prin interpret cu avocatul în vederea pregătirii audierii, a introducerii unei căi de atac sau a oricărei altei cereri ce ține de soluționarea cauzei.

În cadrul procedurilor judiciare se folosesc interpreți autorizați, potrivit legii. Sunt incluși în categoria interpreților și traducătorii autorizați, potrivit legii.

Cheltuielile judiciare cu interpretul și traducătorul vor rămâne în sarcina statului, indiferent de soluția dată în cauză, iar în cazuri excepționale poate fi folosit ca interpret orice persoană care poate comunica cu cel ascultat, însă organul judiciar are obligația de a relua ascultarea (audierea) prin interpret imediat ce este posibil. Dacă inculpatul nu știe limba română se poate lua măsura traducerii rechizitoriului de un traducător autorizat (art. 329 C.proc.pen.).

Lipsa unui interpret în cazurile justificate atrage nulitatea relativă a actelor relativă, iar folosirea interpreților este asigurată de organul de urmărire penală prin desemnare sau alegere de către părți. Așa cum am mai subliniat, interpretul trebuie să fie autorizat potrivit legii¹.

Bibliografie

Andrei Zarafiu, Procedură Penală. Partea generală. Partea special/ Criminal Procedure. General Part. Special Part, ed. C.H. Beck, București, 2015, p.3-36.

Mihail Udroi, Procedură Penală. Partea Generală / Criminal Procedure. General Part, 6th edition, ed. C.H. Beck, București, 2019, p.4-61.

Anca Lelia Lorincz, Drept procesual penal/ Criminal procedural law, vol. I, ed. Universul Juridic, București, 2015, pp. 5-53.

Mihail Udroi, Fișe de procedură penală. Partea generală. Partea special/ Criminal procedure sheets. General part. Special part, 4th edition, ed. Universul Juridic, București, 2019, p.11-28.

Petre Buneci, Gheorghe Șerban, Iuliana Ciocă, Ionuț Dragnea, Alexandru Vasilache, Sebastian Crețu, Adrian Pichler, Ion Vasilache, Viorica Stoica, Dana Tițian, Mihai Jiganie-Șerban, Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații/ The New Code of Criminal Procedure. Notes. Correlations. Explanations, ed. C.H. Beck, București, 2014, p.1-24.

Nicolae Volonciu, Codul de procedură penală comentat / The Code of Criminal Procedure, annotated, anniversary edition, 3rd edition, revised and added, ed. Hamangiu, București, 2017, p.11-49.

Cristinel Ghigheci, Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală/ Principles of criminal procedure in the new Code of Criminal Procedure, ed. Universul Juridic, București, 2014, p.11-344.

Ion Neagu, Mircea Damaschin, Tratat de procedură penală. Partea generală/ Criminal Procedure Treaty. General Part, ed. Universul Juridic, București, 2018, p.11-120.

Bogdan Micu, Alina Gabriela Păun, Radu Slăvoiu, Procedură penală. Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură. Teste grilă/ Criminal procedure. Course for admission to the magistracy and law. Tests. 2nd edition, ed. Hamangiu, București, 2014, p.3-24.

Istvan Szilard Tasnadi, Principiul ne bis in idem. Noțiunea de aceeași faptă în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene/ The principle of ne bis in idem. The notion of the same act in the case law of the Court of Justice of the European Union, Caiete de drept penal/ Criminal law notebooks, nr.3/2015, ed. Universul Juridic, București, 2015, p.131-152.

Laura Roxana Popoviciu, Legalitatea în dreptul penal roman/ Legality in Romanian criminal law, Revista de Drept Penal/ Criminal Law Journal, no. 2/2014, p.34-40.

N. Volonciu, Drept procesual penal/ Criminal procedural law, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p.13.

Tudor Amza, Drept procesual penal. Partea generală/ Criminal procedural law. General part. Editura Universitară Carol Davila, 2012, p. 3-9.

¹ Vezi I.C.C.J., Secția penală, decizia nr.3039/2006.